

Кобець М.П.

провідний науковий співробітник

ДНДІ МВС України

Науковий керівник:

Шопіна І.М.

д.ю.н., с.н.с., професор кафедри адміністративно-правових дисциплін

Львівський державний університет внутрішніх справ

Щодо гарантій забезпечення соціальних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні

Захист прав і свобод своїх громадян, як в державі, так і за її межами, незалежно від місця проживання, при будь-яких зовнішньополітичних, соціально - економічних або інших обставинах, гарантує Конституція України. Для забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб важливо не лише законодавче забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, а й розробка адміністративно-правового механізму забезпечення таких прав, який би гарантував реальне практичне забезпечення потреб цієї категорії громадян України. Тому питання визначення гарантій, як ключового елементу адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, набуває особливого значення та актуальності. Законодавчі основи забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні започатковані прийняттям відповідного закону, а реалізація цих прав, втілення їх в життя, залежить від реальних та дієвих гарантій. Поява внутрішньо переміщених осіб – це виклик для України та її соціальної політики, адже система соціальної підтримки країни не передбачала роботи з такою групою клієнтів, а фахівці не були підготовлені для неї. На низькому рівні й фінансування соціальних гарантій. На сьогодні внутрішньо переміщені особи є найбільш вразливою категорією громадян України, особливо інваліди, люди похилого віку та діти, які потребують невідкладного та кваліфікованого забезпечення їх соціальних прав.

Соціальні права — це можливості (свободи) особи та громадянина вільно розпоряджатися своєю робочою силою, використовувати її самостійно або за трудовим договором, тобто право на вільну працю (вибір виду діяльності, безпечні умови праці, гарантовані мінімальні розміри її оплати тощо), право на соціальне забезпечення, відпочинок, освіту, гідний рівень життя та ін. Вони визначають обов'язки держави забезпечити кожному нужденному мінімум засобів існування, соціальної заможності, тобто так звану соціальну безпеку, без якої неможливе підтримування людської гідності, нормальне задоволення первинних потреб і духовного розвитку [1]. До соціальних прав і свобод громадян України відносять: право на працю (ст. 43 Конституції України), право на відпочинок (ст. 45 Конституції України), право на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України), право на соціальний захист (ст. 46 Конституції України), право на житло (ст. 47 Конституції України), право на освіту (ст. 53 Конституції України), право на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції України), право на безпечне довкілля (ст. 50 Конституції України).

Соціальні потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб у різних країнах світу вивчали Е. Ліндгрєн К. Лай, Б. Толіашвілі та інші. За їх визначенням переміщення порушує соціальну екологію людини, зумовлює деривацію (*психолог. стан людини при неможливості задовольнити свої життєво важливі потреби*), соціальне виключення, посилює ризики насильства та виникнення психологічної «пастки бідності» (пастки утриманства), і тому зумовлює потребу в допомозі з боку соціальних працівників. Таким чином, вивчення проблем і потреб внутрішньо переміщених осіб, програм для цієї вразливої групи не є новою практикою в світі. Тому Україні при плануванні своїх соціальних програм доцільно скористатися міжнародним досвідом [2].

УВКБ ООН проведено експертну оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб, за результатами якої, до першочергових потреб належать: гуманітарні (їжа та одяг), медичні, житлові, юридичні (відновлення документів), та психологічні. Другорядними, проте не менш важливими, є такі потреби: економічні (пошук роботи та працевлаштування), юридичні (представництво інтересів у суді, юридичні консультації щодо відновлення приватної власності, бізнесу, перереєстрації підприємств тощо), політичні (реалізація виборчого права тощо), соціальні (відновлення соціального статусу, участь у житті місцевої громади, толерантне ставлення з обох сторін, рівний доступ до суспільних благ), культурні та освітні [3].

Без гарантій права, свободи та обов'язки людини і громадянина перетворюються на своєрідні «заяви про наміри», що не мають ніякої цінності ні для особи, ні для суспільства [1]. Соціальні гарантії передбачають насамперед наявність державних соціальних програм, пов'язаних із задоволенням тих необхідних інтересів, які людина не може здійснювати самостійно, без допомоги держави (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення тощо) [2]. В Україні на сьогодні чекають затвердження, фінансування та впровадження більше десятка державних соціальних програм з нагальних питань забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. І ці програми мають бути розрахованими на різні часто протилежні потреби. Наприклад, одні переселенці, які мають намір швидко повернутися до місць постійного проживання, потребують забезпечення тимчасовим житлом; інші, які планують назавжди оселитися за новим місцем проживання, мають потребу в державному кредитуванні для придбання постійного житла.

Ще одним викликом, що постав перед соціальним забезпеченням, на думку фахівців, є небезпека отримання філософії споживацького підходу, специфічних ціннісних орієнтацій і звуження «бачення майбутнього» з боку внутрішньо переміщених [4].

Отже, відображення гарантій прав і свобод у Конституції та чинному законодавстві зобов'язує Україну не тільки проголошувати права та свободи, але і дбати про їх здійсненість. А для цього необхідна наявність дієвого, ефективного правового механізму реалізації прав та свобод, що містить у собі гарантії забезпечення та захисту, в тому числі й соціального. Від правильного виваженого функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, від чіткого і ефективного реагування влади на будь-які порушення прав цієї категорії осіб залежить здатність держави забезпечувати належний захист законних прав і свобод своїх громадян. А соціальна інтеграція та адаптація не повинні орієнтуватися на планове задоволення потреб і, відповідно, породжувати утриманство і залежність від сторонньої допомоги. Гарантії забезпечення соціальних прав мають стати дієвою допомогою на початковому етапі та поштовхом до активних дій в подальшому: пошуку роботи, доступного житла, соціального та культурного розвитку, участі в житті громади тощо.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. – Харків : Еспада, 2006. – 776 с.

2. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб /Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О.// Український соціум. - 2015. №2 (53)

3. Попередній аналіз та оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [Електронний ресурс] / Регіональне представництво УВКБ ООН у Білорусі, Молдові та Україні, жовтень, 2014. – Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1232/IDPUKR.pdf>

4. Балакірєва О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб [Електронний ресурс] / О. Балакірєва // Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування : мат. круглого столу (9 липня 2014 р.). – Режим доступу : <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>